

KÖNYVISMERET HÁZIDOLGOZAT

*A Képzelt lények könyve és a Jelképtár című művek összehasonlító
elemzése tartalmi és formai szempontok alapján*

Készítette: Ecsedy Gergely

Konzulens: Buda Attila

PPKE Kiadói szerkesztő I. évfolyam

Budapest, 2007. június 8.

(1) Jorge Luis BORGES: Képzelt lények könyve. Helikon, 1988, Budapest.

(2) HOPPÁL Mihály – JANKOVICS Marcell – NAGY András – SZEMADÁM György: Jelképtár. Helikon, 2000, Budapest.

A könyvek jellemzése formai szempontok alapján:

A két könyv A/5-ös méretben, keménykötéssel, cérnafűzötten, fényes fóliával készült.

(1) könyv: Borítóján a szerző és cím szerepel, valamint talán a kiadó logója és egy szobor fényképe található (50. oldal, 16. kép: Emberfejű bika Eblából). A könyv gerincén a szerzőt és a címet tüntették fel. A hátsó borítón csupán egy kínai főnixet helyeztek. (1. ábra)

(2) könyv: Borítóján a szerzők és a cím mellett egy idézetet is feltüntetnek (1. ábra) Valamint a borító szélén, elkülönítve a kiadót és a sorozat címet (?) is szerepeltetik. Díszítésnek a jelképek egyvelegét szánták. A borító hátsó tábláján rövid színopszist találunk. (2. ábra)

Mindkét könyv esetében megállíthatjuk, hogy esztétikai szempontokra nem fektettek nagy hangsúlyt. Míg az 1. könyv esetében a letisztult kép jellemző, addig a 2. könyv elrendezése, díszítése kaotikus, rendezetlen hatást mutat.

Címnegyed

(1) Szennycímlap: sorozat nevét és a sorozatszerkesztőt tüntették csak fel, verzója vákát. Címlap: Szerző, a könyv címe, a szerző munkatársa, kiadó valamint egy griff metszet található. A címlap verzóján a fordítót és a képválogatót találjuk

(2) Szennycímlap: csupán a könyv címét tüntették fel, verzója vákát. Címlap: Szerzők, a könyv címe, a kiadó neve valamint képmetszett található A címlap verzóján képanyag-szerkesztőt, borító tervezőt, ill. a rajzok készítőit sorolják fel. A Copyright-ot a lap alján találjuk.

Tipográfiai elemzés

(1) A kenyérszöveg 9-es betűmérettel, a lények nevei 10-es kiskapitális betűkkel, míg a képek feliratai 7-es betűmérettel készültek. A hivatkozásokat zárójelben, kurzívan jelenítik meg. A leírásokat gyakran követik képek: metszetek, fényképek, tusrajzok. Ezek nagyobb részt szürkeárnyalatos képek, azonban van közöttük színes is. Ennek logikájára nem jöttem rá, hiszen nem a gazdaságosság elve alapján helyezték el őket. A tördelés végig következetes és logikus.

(2) A kenyérszöveg 7-es betűmérettel, a jelképek nevei szintén evvel a betűmérettel, de félkövér verzál típusal készültek, hasábos tördeléssel. Az ábrák, képek feliratai esetében 6-os betűméretet választottak. Ebben az esetben az ábrázolások: csupán rajzokra korlátozódtak. A képek feliratozása hiányos, rendezetlen. Azokban az esetekben, mikor több ábrát mutat be, hiányzik a felirat száma a rajz mellett. A tördelés ebben az esetben is következetes, áttekinthető. Fattyúsorok ill. árvasorok nem fordulnak elő.

Járulékos részek bemutatása

(1) Előszó: A különböző kiadásokhoz találjuk itt az előszavakat (Martínez 1954, 1967 ill. di Giovanni 1969 tollából). Mutató: a képzelt lények és az idézetek alfabetikus sorrendbe állítva találhatóak (az idézeteket kurzívvval szedve találjuk). Képgyűjtemény: A könyvben megtalálható képek

felsorolása. Feltüntetik az adott mű elkészítésének idejét, származási helyét, esetleg magasságát, valamint jelenlegi tartózkodási helyét. Tartalom: a lényeket sorolja fel alfabetikus sorrendben, oldalszámmal. Kolofon a könyv utolsó oldalán található meg.

(2) Szerkesztői bevezető: 3 részre tagolódik: bevezető, a szimbólumok eredetéről és a szimbólumkutatás évszázadai. Hoppál Mihály munkája (1988). Irodalom: tekintélyes mennyiségű bibliográfia jellemzi (245–256 p.). Tartalom: a jelképek felsorolása alfabetikus sorrendben és a hozzá tartozó oldalszám. A kolofont a könyv utolsó oldalán találjuk.

Tartalmi elemzés

(1) Kisenciklopédia, legendák misztikus lényeit mutatja be. Úgy írja le ezeket a teremtményeket, mintha valóban léteznének és a fennmaradó anyagi emlékeket felhasználva részletesen ír róluk. Olvasmányos, fantáziakerentő ismertető mű ez, melyből talán sok fantasztikus irodalom lény származhat. Stílusa szórakoztató és további kutatásra sarkall. A szövegeket gyakran támasztják alá grafikák, metszetek, szobrok- és tárgyak fényképei.

A képek egyfelől bemutatják az adott lényt, másfelől utalnak származására. A kiválasztott ábrák általában nagyon találóak. Az ismertetett lényhez olyan képet választott, ami leginkább kiemeli jellegzetességét, egész és épen maradt tárgyi emlékekkel mutatja be. (3. ábra)

(2) Lexikon, mely a mitológia, a néprajz, a vallás szimbólumait gyűjtötte össze. A leírások legtöbb esetben csupán a szimbólum jelentésére, származására korlátozódik. A rajzok egyszerűsége, a történetek hiánya és a mondatok szerkezete, stílusa mind a lexikon-hatást erősíti. A szimbólumokat több kultúra, vallás szerint mutatja be és minden esetben feltünteti a hasonló jeleket, ill. hozzákapcsolható fogalmakat. Meglehetősen részletes és rengeteg jelképet tartalmaz. Azonban összehasonlítva Borges könyvével, észrevettem, hogy míg a *Képzelt lények könyvében* a pelikánról részletes ismertetőt, fényképet is kapunk, addig a *Jelképtárban* meg sem említik, pedig a pelikán fontos jelkép a keresztény hitben. (*Képzelt lények könyve* 101. p., *Jelképtár* 147. p.) (4. ábra)

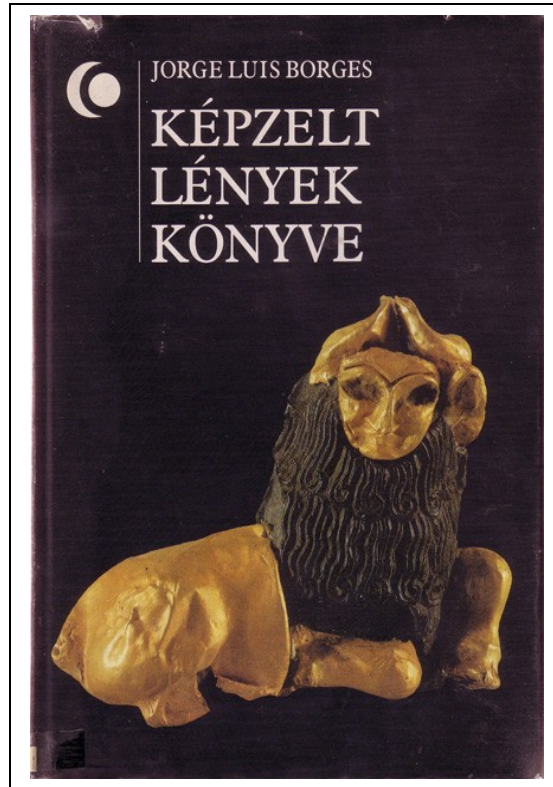
A könyvek értékelése

Míg Borges a művében a fantázia által megalkotott lényekről mesél, azokat valós bestiákként kezeli, a mondákat pontos leírásnak kezeli. Stílusa gördülékeny és olvasmányos. A kapcsolt történetek, legendák érdekesek és könnyen- jól felhasználhatóak a fantasztikus irodalom számára. A könyv hiányossága, hogy sok esetben a bestiákat csupán egy szemszögből vizsgálja, noha a különböző kultúrákban ugyanazon mitológiai lény különböző formában jelenik meg (ábrázolás és jelentésbeli különbségek nem nyerne teret sok esetben).

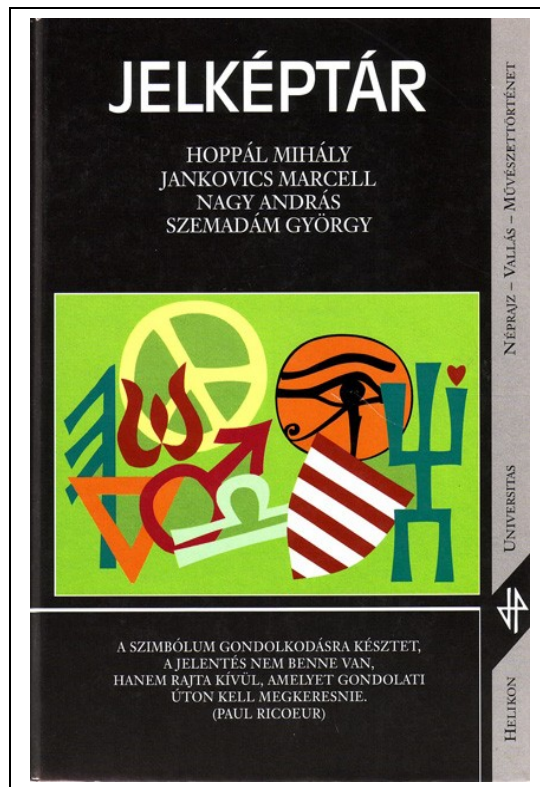
A *Jelképtár* írói azonban szimbólumokkal foglalkoznak, azok jelentésével, kultúr-gyökerével, használati körülményeivel. Itt nincs szó „valós lényekről” csupán jelekről, jelentésekről. Ez a könyv nem alkalmas olvasásra, csupán információt szolgáltat, ha szimbólumok, jelek jelentését, eredetét keressük. A jeleket több szempontból közelíti meg, az egyes kultúrákban, vallásokban viselt szerepeket külön-külön ismerteti.

Bár feladatomban a két könyv összehasonlítása volt, olvasásuk alatt rájöttem: nem lehet párhuzamba állítani a két művet. Más a szerepük és más a tartalmuk. A saját rendeltetésére mindkettő kiválóan alkalmas és kiadásukban sem láttam elrettentő hanyagságot, igénytelen munkát.

MELLÉKLET

ábra: Borges könyvének borítója

ábra: Jelképtár című könyv borítója

35. Pelikán a hőmezővásárhelyi református templom szőszékéről

– fehér a tollazata; az utóbbinak sárga, olykor pedig zöld. A madár viselkedése még a külsejénél is szokatlanabb.

A tojó oly olyaodan cirógatja a fiókáit – csőrrel, karommal –, hogy azok behalnak. Három nap múltán feltűnik a hím, halott ivadéka láttán úgy kétségbeesik, hogy csőrrel felszaggatja a mellét. A sebéből kicsorduló vér életre kelti a fiókákat... A bestiáriumok mind így beszélik el a pelikánnak ezt a szokását, csupán Szent Jeromos okolja a kigyót a fiókák haláláért, mégpedig abban a kommentárjában, amelyet a 102. Zsolthoz fűz. („Hasonló vagyok a pusztai pelikánhoz; olyanná lettem, mint a bagoly a romokon.”) A fabula szokványos

101

ábra: A pelikán legendája (Képzelt Lények könyve 101. oldal)

148 / MADAR

világosodás útján. A kereszténység az –ÖRDÖG megtestesülését látta benne, talán azért, mert fészket nem tartja tisztán, amely ezért áthatatlan bűdös.

FECSKE / A tavasz hírnökeként ismert – a –SZÜLETÉS és újjászületés szimbóluma lett, a görög mitológiában a természetenyiség és a szerelem istennőjének, Aphroditének az attribútuma. A kereszténység Jézus szimbólumaként ismeri, s a buzgó imádkozó hívót az örökké éhes –fiókához hasonlítja.

FEKETERIGÓ / Fekete tolla és szép éneke miatt a keresztény felfogás részeit a bűnök és a sötétségnek, részint a testi csábításnak a megtestesítőjévé látja benne. Így lett az –ÖRDÖG szimbóluma. Csábítóként Szent Benedek legendájában jelenik meg (Ferguson 1961:13).

FULEMÜLE (csalagány) / A szép énekéről ismert énekesmadár tavasszal éjszakaiként is dalol, ezért minden nép költészetében a szerelemhez, de egyáltalán a –HALÁLHOZ (=éjszaka) is kötődik. Keresztény felfogás szerint – mely énekeiből szintén a vágakozó szerelmet hallja ki – a –ÉLEK vágakozását szimbolizálja a paradicsom után.

GÉM / A –KÍGYÓK ellensége, ezért Krisztust szimbolizálja, egyáltalán a bűnbánat és a hallgatóság jelképe.

596. Oskori hatalmi jelvény. Barlangfestmény. Lascoux
597. Madaras cseréppennát. Perzsepolisz
598. Gázómadárak. Kínai csörp, bambuszvég terelőfűz
599. Selyem vagy surlósfecske. Bronzkori csörgő Bárcza faluból

HARKÁLY / Alakja egyes indiai törzseknel a –NAPHOZ kötődik (Lips 1960:180). Mongóliában és Tibetben totemmadár (Róheim 1984A:150). A tunguzok felfogása szerint az Alsó Világ demiurgója teremtetette (Zolotarjov 1980:43). A görög-római hagyományban esőcsinaló madárként esőért kopog a lábon (Graves 1970:280). Pécus király madáralakjaként jötehetettség van, Mars kísérője, végül: ő táp-

600. Piros madaras faragás, kalotaszegi sulyokról
601. Vízimadányról mariföldi fa szörméről

lálta Romulust és Remust is, akik Mars fiai. A kereszténység az eretnokséggel hozta kapcsolatba, sőt néha egyenesen az –ÖRDÖGÖT látta benne (Ferguson 1961:27), viszont – állhatatos kopácsolása miatt – a buzgó imádkozás megtestesítőjeként is tisztelte.

KERESZTCSÖRÖ / Csőrének alakja miatt a keresztény legenda azt tartja róla, hogy megpróbálta kihúzni a –szőkeket Krisztus testéből: vörös színe révén pedig Krisztus szenvedéseinek jelképe lett.

KÓCSAG / A hófehér gázómadár a tisztaságnak, a büszkeségnek, illetve a nemességnek a szimbóluma (a nagy – magyar neve népszerűbben: nemes –). A magyar nép ősi soron tiszteli. A néphit úgy tartja, hogy a meglőtt – kitepi legdizesebb farok – TOLLait. Az ezekből készült – forgót a magyar főurak a 18. sz.-től viselték, s egy hibótlan tollbokrétáért hatalmas árakat fizettek (Chernelházi Chernel 1899:11. 309–312).

NYAKTERKES / A görögök – főként amiatt, hogy a –többnyire fűzfán fészkel, –KÍGYÓHOZ hasonlóan sziszeg, és fehér –TOJÁSOKAT tojik – a –HOLD szent madarának tartották, szerelmi varázslásra is alkalmazták (Graves 1970:II. 345–348), s még az esőcsinaló szertartásában is szerephez jutott (Graves 1970:1.280).

PAPAGAJ / A kereszténység szimbolikájában – esőben is szárazon maradó –TOLLA miatt – a Szűzanyát jelképezi, ezért a bűnbeesés-ábrázolásokon is szerepel, ahol Mária mint az új Éva utal. Mindezettel együtt a hívek példaképeit is állították, mert nekik ugyanúgy kell visszhangozniuk az apostolok tanítását, miként a – utánozza az emberi beszédet. Keleten híres képessége miatt mesehős és mesemondó bölcs madár.

SZARKA / Az éberség, a fecsegés és a tolvajlás szimbóluma. Kínában – ahol szerencsehozó, óromhírdető madárnak tartják – éberségéről azt állítják, hogy

4. ábra: A madarak, mint szimbólumok (Jelképtár, 148. oldal)